

Ομιλία του Προέδρου του ΕΛΙΑΜΕΠ, Καθηγητή Λουκά Τσούκαλη, στο Συμπόσιο «Κωνσταντίνος Καραμανλής: Τότε και Τώρα», που οργανώθηκε από το *Ίδρυμα Κωνσταντίνος Γ. Καραμανλής* και το *Μέγαρο Μουσικής Αθηνών*, 6 Μαρτίου 2013.

Speech by Professor Loukas Tsoukalis, President of ELIAMEP, delivered at the Symposium 'Constantine Karamanlis: Then and Now' organised by the *Foundation Constantine G. Karamanlis* and the *Megaron*, Athens, 6 March 2013.

Κύριε Πρόεδρε της Δημοκρατίας,

Κυρίες και Κύριοι,

Θέλω, πρώτα από όλα, να ευχαριστήσω το Ίδρυμα Κωνσταντίνος Καραμανλής για την τιμή που μου έκανε να με συμπεριλάβει στους ομιλητές της αποψινής εκδήλωσης. Θα μιλήσω για τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και την Ευρώπη, επιχειρώντας και έναν πολύ σύντομο απολογισμό της ευρωπαϊκής πορείας της χώρας μας μέχρι σήμερα.

Στην προσωπική ζωή του καθενός, όπως και στα δημόσια πράγματα μιας χώρας, υπάρχουν λίγες, κρίσιμες αποφάσεις, θα τις ονόμαζα στρατηγικές επιλογές, που καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την περαιτέρω πορεία ενός ατόμου ή μιας ολόκληρης χώρας. Μια τέτοια στρατηγική επιλογή ήταν αυτή που έκανε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ως Πρωθυπουργός, το 1959 όταν ζήτησε τη σύνδεση της Ελλάδας με την τότε νεογέννητη ΕΟΚ. Αντελήφθη πολύ πριν από άλλους τη σημασία του εγχειρήματος για την Ευρώπη και την Ελλάδα ειδικότερα, και κινήθηκε γρήγορα και αποτελεσματικά.

Αυτήν την ευρωπαϊκή επιλογή την υπηρέτησε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής με συνέπεια, αφοσίωση και άμεση προσωπική εμπλοκή. Δεν είναι διόλου υπερβολή να πούμε ότι η σύνδεση και ακόμη περισσότερο η μετέπειτα ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1981 οφείλονται κατά κύριο λόγο στις πρωτοβουλίες και την προσωπική διπλωματία που άσκησε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, ξεπερνώντας εμπόδια που σε πολλούς φαινόταν ανυπέρβλητα. Αυτή η ευρωπαϊκή επιλογή σημαδεύει την πορεία της χώρας για περισσότερο από πενήντα χρόνια πλέον. Από μόνη της, έχει εξασφαλίσει στον Κωνσταντίνο Καραμανλή μια περίοπτη θέση στη νεότερη ιστορία του τόπου.

Η συμμετοχή μας στην ευρωπαϊκή ενοποίηση πέρασε από πολλές διακυμάνσεις. Δικτατορία, κρίσεις οικονομικές και πολιτικές, διαφόρων μορφών μνημόνια. Σε αυτήν την πορεία, η Ελλάδα είχε σημαντικές διπλωματικές επιτυχίες, ξεκινώντας από το γεγονός ότι υπήρξε η πρώτη χώρα που υπέγραψε συμφωνία σύνδεσης, η πρώτη από τις χώρες της νότιας Ευρώπης που εντάχθηκε μετά την πτώση των δικτατοριών – και με καλύτερους όρους από τις ιβηρικές χώρες που την ακολούθησαν – και στη συνέχεια, ως μέλος, με την επιτυχή προώθηση των πολιτικών συνοχής, την εξασφάλιση μεγάλων εισροών από τα Κοινοτικά ταμεία για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, την άμεση σύνδεση της ευρωπαϊκής προοπτικής της Τουρκίας με τις διμερείς ελληνο-τουρκικές σχέσεις, την ένταξη στο ευρώ και την ένταξη της Κύπρου. Μέχρις εδώ, ο απολογισμός είναι εξαιρετικά θετικός. Θα τον ζήλευαν πολλές χώρες.

Θα πρέπει όμως να παραδεχτούμε ότι αυτές οι επιτυχίες ήταν κυρίως υπόθεση ολίγων. Στις μεγάλες διαπραγματεύσεις πάμε συνήθως καλά. Αυτό που λείπει είναι η συνέχεια: αδύναμες δομές, μεγάλη εσωστρέφεια της διοίκησης και του πολιτικού κόσμου, με λίγες πάντοτε εξαιρέσεις που προσπαθούν να πάρουν τα πράγματα πάνω τους και ενίοτε συμπαρασύρουν τους υπόλοιπους, συντεχνιακές νοοτροπίες και μια γενικότερη αντίσταση στην αλλαγή.

Από την εξορία, το 1973, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής έγραφε για τον εξευρωπαϊσμό ως τη νέα Μεγάλη Ιδέα του Έθνους. Μια κάποια δόση υπερβολής δικαιολογείται λόγω των ειδικών συνθηκών που επικρατούσαν τότε στη χώρα. Έκτοτε, υπήρξαν και άλλοι Έλληνες πολιτικοί που βρέθηκαν στην εξουσία και επιχείρησαν να συνδέσουν ένα ευρύ πλέγμα μεταρρυθμίσεων με τη συμμετοχή της χώρας στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, προσπαθώντας έτσι να κάμψουν εσωτερικές αντιστάσεις.

Η Ευρώπη ως μοχλός αλλαγής, με γενικότερο στόχο τη δημιουργία ενός σύγχρονου, ευνοούμενου κράτους στη χώρα μας: η προσπάθεια αυτή έχει αρκετή ιστορία πίσω της. Αλλά έχει και μεγάλους περιορισμούς, γιατί αυτοκίνητα και άλλα αγαθά μπορούν να εισάγονται πλέον εύκολα στη χώρα μας, μεταρρυθμίσεις πολύ πιο δύσκολα. Δεν χρειάζεται βεβαίως να εφεύρουμε καθημερινά τον τροχό. Υπάρχουν πετυχημένες πρακτικές σε άλλες χώρες από τις οποίες μπορούμε να διδαχτούμε. Για να γίνουν όμως δεκτές και να ριζώσουν μεγάλες θεσμικές και διαρθρωτικές αλλαγές, προϋπόθεση είναι η δημιουργία ευρύτερων συμμαχιών μέσα στη χώρα που θα βασίζονται σε μια πολιτική πρόταση που μπορεί να εμπνεύσει τους πολίτες.

Στη σημερινή μεγάλη κρίση που περνάει η χώρα μας, αν δεν πεισθούμε ως κοινωνία ότι πρέπει να αλλάξουμε, δεν θα πετύχουμε. Αυτό είναι το μεγάλο στοίχημα σήμερα, πολύ πέρα από την εφαρμογή των όποιων μνημονίων κομίζουν οι ευρωπαϊκοί εταίροι μας, με τα καλά και τα κακά τους.

Εισέρευσαν στην Ελλάδα δεκάδες δις ευρώ από κοινοτικούς πόρους. Με τα χρήματα αυτά έγιναν πολλά έργα, κυρίως στις υποδομές, που βοήθησαν να αλλάξει η χώρα. Υπήρξε όμως μεγάλη σπατάλη πόρων, μεγάλωσε και η διαφθορά. Από αυτήν την άποψη, μας έκανε κακό η Ευρώπη. Στη συνέχεια, αφότου μπήκαμε στο ευρώ, αποκτήσαμε πρόσβαση σε άφθονο και φτηνό χρήμα με εγγύηση το ισχυρό νόμισμα που μοιραζόμασταν πλέον με τους εταίρους μας. Αναμφίβολα, υπάρχει δομικό πρόβλημα στην κατασκευή του ευρώ που, εκ των υστέρων, προσπαθούν όλοι να διορθώσουν. Αλλά και εμείς δεν εκμεταλλευθήκαμε σωστά τις ευκαιρίες που μας δόθηκαν. Δανειστήκαμε και καταναλώσαμε, αντί να επενδύσουμε. Και όταν ξέσπασε η διεθνής κρίση, βρεθήκαμε ευάλωτοι.

Με την ένταξη στην Ευρώπη, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής στόχευε να καταστήσει την Ελλάδα ισότιμο μέλος σε μια πορεία ενοποίησης, να την καταστήσει με άλλα λόγια υποκείμενο και όχι πλέον αντικείμενο της ευρωπαϊκής διπλωματίας, όπως είχε υπάρξει επανειλημμένα στη νεότερη ιστορία της. Εξαρτώμενοι πλήρως από την οικονομική βοήθεια των εταίρων μας και με την αξιοπιστία μας στο ναδίρ, γίναμε και πάλι τα τελευταία χρόνια αντικείμενο της ευρωπαϊκής διπλωματίας. Και τώρα ανεβαίνουμε μια πολύ δύσκολη ανηφόρα για να επιστρέψουμε εκεί που βρισκόμασταν πριν.

Η Ευρώπη περνάει σήμερα τη μεγαλύτερη κρίση από το ξεκίνημα της πορείας προς την ενοποίηση. Η κρίση προκάλεσε αντιδράσεις, γέννησε δυνάμεις που οι περισσότεροι πιστεύαμε, ή ελπίζαμε, ότι είχαμε εξορκίσει για πάντα. Όμως, ιστορικές αναγκαιότητες και μονόδρομοι δεν υπάρχουν. Στις μέρες μας, κρίνεται το μέλλον όχι μόνον του ευρώ αλλά και της ενωμένης Ευρώπης γενικότερα. Και μερικοί τουλάχιστον, εντός και εκτός συνόρων, ελληνικών και ευρωπαϊκών, πανηγυρίζουν στοιχηματίζοντας σε ενδεχόμενη κατάρρευση. Ονειρεύονται να πάνε πίσω στα κλειστά σύνορα και τους εθνικισμούς που αλληλοαναιρούνται με τεράστιο κόστος σε ανθρώπινες ζωές και υλικά αγαθά. Δεν διδάχθηκαν τίποτε από την Ιστορία. Ευτυχώς, αποτελούν μειοψηφία που μπορεί όμως να μεγαλώσει επικίνδυνα αν δεν βρεθεί σύντομα διέξοδος στην κρίση.

Σίγουρα, δεν είναι η Ευρώπη που ονειρευτήκαμε, αν και προφανώς τα όνειρα είναι πολύ προσωπικά και διαφέρουν μεταξύ τους. Προϊόν συμβιβασμών – δεν ηχεί όμορφα αυτή η λέξη στη γλώσσα μας – με χρονοβόρες διαδικασίες στη λήψη των αποφάσεων και μια μάλλον απόμακρη γραφειοκρατία, η Ευρώπη μοιάζει συχνά ξένη στα μάτια των πολιτών της. Δεν παύει όμως να είναι το ζωντανό εργαστήρι στο οποίο εξελίσσεται το πιο φιλόδοξο – θα έλεγα, το πιο επαναστατικό – πολιτικό πείραμα από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Υπήρξαν και άλλα πολιτικά πειράματα στην Ευρώπη που δεν είχαν όμως διόλου αίσιο τέλος. Το πείραμα της ενωμένης Ευρώπης συνεχίζεται, έστω κάτω από δύσκολες συνθήκες.

Η επιτυχία αυτού του πειράματος μας αφορά άμεσα, πολύ περισσότερο από άλλες χώρες που ίσως διαθέτουν την άνεση που προσφέρει το ειδικό βάρος ή η απόσταση ασφαλείας από επικίνδυνες περιοχές. Η νεότερη ιστορία της χώρας μας δείχνει σαφώς ότι η επιλογή των σωστών συμμαχιών υπήρξε καθοριστική για την πορεία του τόπου. Και ευτυχώς, κάναμε τις περισσότερες φορές τις σωστές επιλογές, αντί να κυνηγάμε μόνοι μας ανεμόμυλους και να αναζητούμε εχθρούς, όπως συχνά μερικοί προτείνουν.

Η Ευρώπη αποτελεί προνομιακό χώρο για την προώθηση των δικών μας συμφερόντων, αρκεί να συμμετέχουμε ενεργά, να δεχόμαστε ότι υπάρχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις και να μην μας εκπλήσσει ότι μπορούν να έχουν και άλλοι τα δικά τους συμφέροντα. Η σχέση με την Ευρώπη δεν είναι, βεβαίως, σχέση αποκλειστικότητας. Η Ελλάδα πρέπει να είναι παρούσα παντού, όπου μπορεί. Ας μην υποκύψουμε στη συνωμοτική παράνοια που οδηγεί στην απομόνωση. Μόνο μια Ελλάδα με εξωστρέφεια, διεθνή κώδικα επικοινωνίας και ικανότητα προσαρμογής σε ένα ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον που αλλάζει με ταχύτατους ρυθμούς, μόνο μια τέτοια Ελλάδα μπορεί να έχει μέλλον.

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής άνοιξε τον δρόμο προς την Ευρώπη, σε πείσμα πολλών εντός και εκτός Ελλάδας. Αυτή η ευρωπαϊκή επιλογή του Κωνσταντίνου Καραμανλή έγινε στη συνέχεια ευρύτερα αποδεκτή από τον πολιτικό κόσμο και την κοινωνία μας, αν και όχι πάντοτε με μεγάλη συνέπεια μεταξύ λόγων και πράξεων. Είναι υπόθεση όλων μας, από όποιον πολιτικό ή άλλο χώρο και αν προερχόμαστε, να αξιοποιήσουμε με τον καλύτερο τρόπο τις δυνατότητες που προσφέρει η συμμετοχή μας σε μια Ευρώπη που εξελίσσεται συνεχώς. Είναι εθνική υπόθεση.